

Олена Хоменко
асистент кафедри спеціальних
історичних дисциплін та правознавства
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

УРЯД ГЕТЬМАНАТУ ЯК ТИМЧАСОВА МОДЕЛЬ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 РОКУ ДО СКЛИКАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕЙМУ

Органи державного управління є складовою частиною держави. Кожний державний орган створюється для розв'язання конкретних завдань від імені держави та наділений певною компетенцією. Такі ж обов'язки й функції виконував і Кабінет Міністрів Української Держави 1918 р.

Гетьман П. Скоропадський як обраний монарх зберігав та уособлював передовсім певні владні повноваження. Його постать більш символізувала менталітетний консерватизм та повагу до періоду Гетьманщини, втілювала в собі явище спадкоємності до державних традицій України. Ще в квітні 1918 р. П. Скоропадський рішуче відмовився від пропозиції О. Палтова проголосити Україну спадковою конституційною монархією, за зразком "Проекту Основного закону Російської імперії (1905)", оскільки П. Скоропадський обрав титул Гетьман *(це суто історична назва, традиційний титул українського визначення монарха, хоча за своєю суттю та функціями діяльності П. Скоропадський представляв монархічну форму правління – О. Х.)*.

Кандидатура Гетьмана була обрана на зібранні хліборобського конгресу, тому буде доречним уточнити, що П. Скоропадський прийшов до влади обраним способом, а не захопив владу як диктатор. Його прихід стався в результаті елекції – це така форма правління монарха (короля, правителя), обрання якого відбувається завдяки виборам. Щодо уряду Української Держави 1918 р., то він уміщував у собі функції законодавчо-виконавчих повноважень (оскільки всю рутинну щоденну роботу практично виконував Кабінет Міністрів та його допоміжні підструктури), тобто Гетьманат являв собою певну модернізовану модель гетьманської козацької держави XVII-XVIII ст. і результат розвитку всієї модерної історії української традиційної еліти – шляхти. Тому можна припустити, що форма правління уряду в 1918 р. являла собою, найімовірніше, парламентську монархію, а не диктатуру, конституційну монархію чи виборний Гетьманат, як стверджують частина сучасних дослідників.

Варто точніше дати визначення формі правління уряду Української Держави 1918 р. Кабінет Міністрів П. Скоропадського являв собою парламент як вищий виконавчий орган (хоча Рада Міністрів уособлювала у своїй діяльності законодавчо-виконавчі функції) з елекційною монархією (влада Гетьмана), що представляла собою елементи виконавчої, законодавчої та судової влади. Отже, повноваження уряду й Гетьмана були тісно переплетені та взаємообумовлені. Знайти конкретне визначення форми правління досить складно, це була специфічна парламентська (урядова) елекційна монархія (доцільним було б окреслити елекційний (виборний) Гетьманат (Гетьманщина) – як суто українська традиційна назва). Таким чином, для оптимального варіанту варто було б дати таке визначення – урядовий елекційний Гетьманат. У політології такої форми правління не існує, тому деякі сучасні дослідники, відповідно до сучасних визначень політології, використовують назву «парламентська монархія», що не визначає точної форми правління, але найбільше наближена до неї.

Варто підкреслити той факт, що Гетьман і його уряд мали тимчасовий характер влади. Кабінет Міністрів Української Держави мав виконувати свої функції до утворення Державного Сейму як майбутнього органу влади. Про тимчасовість виконання обов'язків П. Скоропадського та його уряду було зазначено ще відповідно до закону "Про тимчасовий державний устрій України", який був прийнятий 29 квітня 1918 р. "Тимчасово до вибрання Сейму і відкриття його діяльності державний устрій України і порядок керування засновано на цих законах...".

Рада Міністрів постійно та наполегливо працювала в напрямку створення майбутнього Державного Сейму. З цією метою було спеціально створено комісію. Її головою обрано М. Василенка. Значна частина робота комісії була зафіксована в протоколах їхніх засідань. Наприклад, у протоколі від 22 листопада 1918 р. відзначено, що метою їхнього зібрання було створення Конституції як основного закону держави. Не менш важливим було вирішення прав та обов'язків глави держави, парламенту та українських громадян, зазначено в документі. Якщо була б прийнята конституція та означені обов'язки глави держави, лише тоді можна було б погодитись із думкою деяких сучасних дослідників і говорити про форму правління Гетьманату 1918 р. як конституційну монархію, бо до цього часу Гетьманат являв собою скоріше парламентську монархію.

Про виборчу систему, яка мала забезпечити вибори на всій території Української Держави 1918 р., свідчить додаток від протоколу за 30 листопада про складені виборчі списки, які передбачали чітку виборчу процедуру обрання до Державного Сейму. У наступному протоколі зібрання від 10 грудня 1918 р. уже досить чітко окреслювалися функції парламенту, який мав складатися з двох палат. Мала бути утворена Верхня палата (Державної Ради), в основу якої повинен бути покладений принцип територіального представництва, за що комісія проголосувала одностайно, та Нижня палата.

У додатку до протоколу від 30 листопада комісія сформувала положення про вибори до Державного Сейму. Воно складалося з 9 розділів та 122 пунктів. У положенні про Державний Сейм комісія розробила чітку і структуровану систему виборів до майбутнього законодавчого органу держави та охарактеризувала основні засади побудови двопалатного парламенту за зразком провідних європейських країн того часу.

Отже, проаналізувавши архівні документи та прийняті закони періоду Української Держави 1918 р., можна зробити висновок, що Рада Міністрів Гетьманату виконувала обов'язки тимчасової влади до скликання Державного Сейму. Кабінет Міністрів П. Скоропадського виконував законодавчо-виконавчі функції в процесі всього державотворення, поділяючи свою владу з Гетьманом. За формою правління це становить собою парламентську елекційну монархію зі своїми особливостями модернізованої української традиційної держави – Гетьманату. Якби уряд Української Держави встиг утілити свої головні завдання в життя стосовно створення Державного Сейму: прийняття Конституції, створення двопалатного парламенту, визначення функцій і обов'язків Гетьмана як монарха за зразком форми правління в Англії, зі своїми українськими традиційно-історичними особливостями, то в нашій державі утворилася б конституційна монархія. Незважаючи на короткий строк своєї діяльності, на певні прорахунки та значні досягнення, Кабінет Міністрів П. Скоропадського зробив вагомий внесок у розвиток державотворчого процесу України в 1918 р.